

Nr 177.

Godkänd av första kammaren den 6 maj 1921.
Godkänd av andra kammaren den 6 maj 1921.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd.

(Statsutskottets utlåtande nr 80.)

Till Konungen.

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlättna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov, femte huvudtiteln, punkt 19, har Eders Kungl. Maj:t under rubriken »*bekämpande av arbetslösheten*» föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition, som kunde komma att i ämnet avlätas, å extra stat för år 1922 till bekämpande av arbetslösheten beräkna ett förslagsanslag, högst, 1,000,000 kronor, att utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel. Därjämte har i den samma dag avlättna propositionen angående tilläggsstat för år 1921, femte huvudtiteln, punkt 5, föreslagits beräkna för samma ändamål av ett förslagsanslag, högst, 3,000,000 kronor, att utgå ur samma statsverkets fond.

Vidare har Eders Kungl. Maj:t under rubriken »*särskilda åtgärder för lindrande av nöd*» under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen, punkt 55, föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition, som kunde komma att i ämnet avlätas, för särskilda åtgärder för beredande av lindring i genom den allmänna krisen uppkommen nöd på extra stat för år 1922 beräkna ett förslagsanslag, högst, 2,000,000 kronor, att utgå ur stats-

verkets fond av rusdrycksmedel. Tillika har å tilläggsstaten för år 1921, femte huvudtiteln, punkt 11, för enahanda ändamål beräknats ett förslagsanslag, högst, 5,000,000 kronor, att likaledes utgå ur meranämnda fond.

Sedermera har Eders Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 4 mars 1921 avlåten proposition (nr 150), under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd, i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder, på tilläggsstat för år 1921 anvisa ett förslagsanslag, högst, 11 miljoner kronor.

I statsrådsprotokollet har lämnats en ingående redogörelse för de åtgärder, som av det allmänna hittills vidtagits för bekämpande av arbetslösheten, samt om förhållandena på arbetsmarknaden för tiden intill mars månads början. Riksdagens vederbörande utskott, som ansett det för behandlingen av den nu föreliggande frågan vara av betydelse att erfara, huru dessa förhållanden sedan dess utvecklats sig, har ansett sig böra från arbetslöshetskommissionen inhämta närmare upplysningar härutinnan. Av dessa upplysningar har framgått, att genom vårsäsongens tidiga inbrott arbetstillgången för grov- och lösarbetare visserligen redan blivit förbättrad samt att utflyttning av industri- och stadsarbetare till jordbruket och landsbygden äger rum i mindre omfattning, men att depressionen inom själva industrien i stället förvärrats. Nästan dagligen komma meddelanden om nya avskedanden och inskränkningar av den ordinarie arbetstiden. På denna grund torde antalet arbetslösa i slutet av sistlidne april månad snarare över- än understiga den siffra på 60,000, som arbetslöshetskommissionen angivit såsom sannolik under sistlidne februari månad. Det har emellertid ansetts ligga i sakens natur, att trots lågkonjunktorens oförminskade tryck på näringslivet, den varma årstidens inträdande kommer att medföra viss lättnad på arbetsmarknaden samt därigenom någon lindring åvägbringas i de arbetslösas belägenhet.

Vad själva nödläget i landet beträffar, synes detta ännu icke vara så svårt, som man med hänsyn till den begränsade arbetstillgången och den omfattande arbetslösheten haft anledning befara. Till följd av förut rådande högkonjunktur och genom därunder åtnjutna goda inkomster hava lönarbetarna visat sig besitta en oväntat stor motståndskraft mot de första månadernas arbetslöshet. Men å andra sidan är det givet, att ju längre arbetslösheten varar, desto grundligare bliva de enskilda hjälpkällorna uttömda. Då vidare framtidsutsikterna på arbetsmarknaden te sig synnerligen ovissa och försiktigheten därför bjuder att räkna med arbetslöshet i avsevärd utsträckning även under senare hälften av innevarande år, är

det enligt riksdagens mening uppenbart, att riksdagen nu måste anvisa betydande medel för arbetslöshetens bekämpande. Frågan om vilka belopp därvid komma att slutligt krävas, föreligger icke nu till riksdagens prövning, utan kommer Eders Kungl. Maj:t att senare förelägga riksdagen närmare utredning och förslag härom. För närvarande har riksdagen endast att taga ståndpunkt till de i föreliggande proposition gjorda äskanden och uttalade önskemål samt i samband därmed stående motioner.

Vad då först angår det begärda beloppet, 11,000,000 kronor, för arbetslöshetens bekämpande, vilket är att betrakta som en försträckning i förskott å det definitiva arbetslöshetsanslaget, föranleder detta ingen erinran från riksdagens sida. Behov av dess omedelbara beviljande torde också föreligga, när enligt uppgift hittills tillgängliga medel för arbetslöshetens bekämpande lära bliva förbrukade före utgången av april månad.

Nyssnämnda 11,000,000 kronor sålunda användas till arbetslöshetens bekämpande i överensstämmelse med de principer och den praxis, som under de gångna krisåren tillämpats från de statliga organens sida. Denna arbetslöshetspolitik har flera gånger varit föremål för riksdagens prövning och vunnit dess gillande. Såsom riksdagen tidigare uttalat, böra sålunda alljämt ansträngningarna i första hand inriktas på att bereda de arbetslösa möjlighet att försörja sig genom eget arbete. Det vill ock synas riksdagen, att arbetslöshetskommissionen genom sitt verkställande organ på detta område, skogssällskapets statsarbeten, hittills på ett förtjänstfullt sätt lyckats lösa denna uppgift trots de svårigheter, som vållades av den under årets första månader hastigt stegrade arbetslösheten. I den mån nödhjulsarbeten ej kunna eller hinna anordnas i tillräcklig utsträckning samt hjälpbehovet så oundgängligen kräver, torde även direkta arbetslöshetsunderstöd fortfarande komma att erfordras. Enligt vad riksdagens vederbörande utskott erfarit, har också denna direkta understödsverksamhet under de sista veckorna runt om i landet och särskilt i de större städerna fått en så betydande omfattning, att den synes påkalla såväl ytterligare ökning av de statliga nödhjulsarbetena som verk samma kontrollåtgärder från centralmyndighetens sida. I det senare avseendet vill också riksdagen giva sin anslutning till det i propositionen framhållna önskemålet, att vid förestående revision av nu gällande författning om arbetslöshetsunderstöd dels grunderna för de lokala arbetslöshetsorganens sammansättning och verksamhet där närmare angivas, dels ock dessa organisationer åläggas att före igångsättande av direkt understödsverksamhet inhämta medgivande av arbetslöshetskommissionen, vilken även skulle äga att, då giltig anledning föreläge, vägra fortsatt statsbidrag till pågående understödsverksamhet. Härigenom skulle arbetslöshetsorganisationen förlänas större stadga och

arbetslöshetskommissionen erhålla den önskvärda vidgade befogenheten gentemot de lokala organen, utan att därmed, såsom departementschefen framhåller, verksamheten förtoges sin karaktär av tillfällig krisanordning. I samband härmed vill riksdagen betona lämpligheten därav, att åt de länsstyrelsernas revisorer, vilka i kommunerna hava att i detalj bevaka statens intressen vid understödsverksamhetens utövande, i den blivande nya författning inrymmas en ställning, som motsvarar deras viktiga funktion.

Det allmännas hjälp till de arbetslösa har hittills bestått dels i erbjudande av nödhjälpsarbete, dels i direkta understöd. Under den första krisvintern 1914—1915 lärer emellertid, särskilt i huvudstaden, av enbart kommunala medel kunnat lämnas hjälp till familjens sammanhållande, i främsta rummet genom bidrag till betalning av bostadshyra. På grund av befarat nödläge bland de arbetslösa och till följd av rådande abnorma förhållanden på bostadsmarknaden förväntas i händelse av arbetslöshetens fortvaro stora svårigheter uppstå för de arbetslösa att framdeles gälda sin hyra med ty åtföljande fara för massvräkningar. För att i någon mån kunna förebygga en sådan utgång föreslås i propositionen upptagande av en ny hjälpform, nämligen beviljande av statsbidrag till de kommuner, som lämna hyreshjälp till arbetslösa familjeförsörjare. Denna nya hjälpform skulle enligt i propositionen angivna grunder inordnas som ett led i den hittillsvarande understödsverksamheten. För sin del kan riksdagen icke finna annat än att ovannämnda farhågor för de arbetslösas svårigheter med hyresbetalningen torde komma att visa sig befogade. I sakens natur ligger emellertid att denna nya hjälpform endast bör komma till användning i särskilt ömmande fall samt att den icke får anordnas så, att den motverkar arbetskraftens önskvärda rörlighet. Riksdagen anser sig för den skull böra medgiva att, såsom av departementschefen förutsättes, Eders Kungl. Maj:t skall äga att bestämma, hur stor del av arbetslöshetsanslaget varje kvartal får disponeras för denna uppgift.

Då riksdagen utgår från att hyresbidrag samt därmed jämförliga understöd till hemmets och familjens sammanhållande endast skulle komma sådana arbetslösa till del, vilka jämlikt gällande författning över huvud äro berättigade att uppbära understöd, följer därav, att förstnämnda bidrag komma att utgöra ett avsevärt tillskott till de mest behövande bland de arbetslösa som åtnjuta hjälp från det allmänna. Den kritik, som hittills riktats mot nu utgående statliga nödhjälpslöner och offentliga understöd, torde därmed hava förlorat sin betydelse, vilket också redan skett genom de sista veckornas starka sänkning av både livsmedelsprisen och lönerna särskilt på den öppna arbetsmarknaden. De arbetslösa torde själva i stort sett biträda denna uppfattning, ty de oförsvarliga strejker och

blockader, som på sina håll igångsatts mot skogssällskapets statsarbeten, äro numera upphävda. Ställningen är också i själva verket sådan, att lönerna vid skogssällskapets statsarbeten, vilka enligt riksdagens uppfattning i början av året varit väl avvägda, under den sista tiden till följd av lönesänkningar på olika områden, på sina håll enligt uppgift, kommit att överstiga de ordinarie arbetsförtjänsterna för fullt sysselsatta arbetare. Fasthåller man vid den i propositionen uttalade grundsatsen, att lönerna vid nödhjälpsarbeten vid varje tillfälle och på varje särskild ort i stället måste understiga den vanliga löne-marknadens, vilken grundsats riksdagen anser vara av synnerlig vikt för nödhjälpsarbetenas rationella bedrivande och begränsning, synes man kunna undvika de missförhållanden, som i en del fall uppstått.

På grund av det inre samband, som inom den nu tillämpade arbetslöshetspolitiken förefinnes mellan nödhjälpslöner och gällande understödssatser, nämligen på så sätt, att de förra böra te sig fördelaktigare än de senare, torde emellertid en eventuell allmän nedsättning av nödhjälpslönerna nödvändiggöra en motsvarande sänkning av understödssatserna, så att det lämpliga avståndet dem emellan bibehålles. Nu gällande understödssatser fastställdes hösten 1918; för närvarande har socialstyrelsens levnadskostnadsindex den 1 april i det närmaste nedgått till dåvarande nivå, och priset på isynnerhet livsmedel har ytterligare fortsatt under den sista månaden. Härtill kommer att hösten 1918 sammanföll med tidpunkten för kristidens värsta livsmedelsbrist, medan däremot nu tillgången på förnödenheter är god. Det torde därför icke kunna förnekas, att det i och för sig knappa understödet nu kan möjliggöra bättre tillfredsställelse av det föreliggande behovet än under de närmast föregående åren. Fortsätter priset och därmed stegringen av penningens köpkraft, torde enligt riksdagens mening anledning föreligga för Eders Kungl. Maj:t att vidtaga en mot förhållandena och gällande nödhjälpslöner svarande revision av understödssatserna.

Förutom genom nödhjälpsarbeten, direkta understöd och hyresbidrag ifrågasätter departementschefen jämväl statliga bidrag till *lindrande av den nöd*, som vållats genom arbetslöshetens indirekta verkningar. Denna verksamhet skulle träda i stället för de dyrtidslindrande åtgärder, som alltsedan 1916 vidtagits genom folkhushållningskommissionens dyrtidsavdelning, och vilka åtgärder enligt beslut av 1920 års riksdag skulle upphöra den 30 juni 1921. Med anledning av en framställning från sagda dyrtidsavdelnings ledning i december 1920 om önskvärdheten av verksamhetens fortsättande även efter den 1 juli 1921 har också i årets statsverksproposition för ifrågasvarande ändamål under titel »åtgärder för lindrande

av nöd» preliminärt upptagits 5 miljoner kronor å tilläggsstaten för år 1921 och 2 miljoner kronor å extra stat för år 1922. Dyrtidsavdelningens framställning, som icke var enhällig, i det att en minoritet inom avdelningen förordade verksamhetens avlösande genom användande av § 64 i 1918 års fattigvårdslag, remitterades emellertid till socialstyrelsen och arbetslöshetskommissionen. Av deras i propositionen refererade yttrande framgår, att styrelsen och kommissionen föreslå dyrtidsverksamhetens definitiva upphörande den 30 juni 1921 och finna dess ersättande med den föreslagna nya hjälpformen: hyresbidrag och därmed jämförliga understöd till hemmets och familjens sammanhållande vara tillfyllest. Denna nya hjälpform skulle emellertid begränsas till sådana arbetslösa familjeförsörjare, vilka jämlikt gällande författning äro berättigade erhålla understöd och därmed nödhjälpsarbete. Departementschefen synes emellertid icke vilja så snävt begränsa den ifrågasatta nödtidslindrande verksamheten, utan synes önska en utvidgning av dess klientel till att omfatta jämväl personer, som icke behöva vara kvalificerade att erhålla arbetslöshetsunderstöd. Det synes likväl vara departementschefens mening, att verksamheten skulle begränsas inom ramen av arbetslöshetskommissionens såväl anslag som organisation. Denna senare utväg har också underlättats därav, att den s. k. dyrtidsavdelningen vid folkhushållningskommissionens av år 1919 upplösning den 31 december 1920 genom Eders Kungl. Maj:ts beslut av samma dag blivit överflyttad till statens arbetslöshetskommission.

Då riksdagen nu går att taga ställning till denna fråga, vill riksdagen först konstatera, att enighet torde råda därom, att dyrtidsverksamheten och därav föranledd författning definitivt skola upphöra den 30 juni 1921. I konsekvens härmed bör enligt riksdagens uppfattning det centrala administrationsorganet, den s. k. dyrtidsavdelningen, därefter snarast möjligt avvecklas. I likhet med departementschefen finner vidare riksdagen, att de rådande ovissa förhållandena synas föranleda att möjlighet bör beredas att direkt kunna lindra av arbetslöshet framkallad nöd hos personer, vilka icke kunna inbegripas bland dem, som enligt gällande författning äro kvalificerade att erhålla arbetslöshetsunderstöd. Med hänsyn till önskvärdheten av enhetlighet i organisationssystemet för vinnande av bättre överblick över de olika hjälpformerna synes dock handhavandet av denna nödlindrande verksamhet böra såväl centralt som lokalt anförtros åt de nu förefintliga arbetslöshetsorganen. Förtänksamheten torde ock bjuda att härför erforderliga medel, som torde böra utgå av arbetslöshetsanslaget, fixeras till sitt belopp och anser riksdagen att en summa på 500,000 kronor torde vara tillfyllest för senare hälften av innevarande år. Verksamheten i fråga torde icke behöva regleras genom någon särskild författning, utan torde det

böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t att efter motiverad framställning av arbetslöshetskommissionen för varje särskilt fall anvisa de behövliga beloppen.

Under återopande av vad riksdagen sålunda anfört, får riksdagen anmäla, att riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition, för *bekämpande av arbetslösheten och lindrande av nöd*, i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i statsrådsprotokollet den 4 mars 1921 angivna grunder, på tilläggsstat för år 1921 anvisat ett förslagsanslag, högst, 11,000,000 kronor.

Stockholm den 6 maj 1921

Med undersåtlig vördnad.
